



LEEMBOSSEN IN ONTWIKKELING, GEBRUIK EN BEHEER HET GROENE WOUD DOOR PARTICULIEREN

KWALITEITSPRINCIPES EN HANDREIKINGEN VOOR EEN HOOGWAARDIGE, ROBUUSTE EN ZELFREDZAME NATUUR

LEEMBOSSEN
KWALITEITSPRINCIPES
IN HET GROENE WOUD
EN HANDREIKINGEN
ONTWIKKELING, GEBRUIK
VOOR EEN HOOGWAARDIGE,
EN BEHEER DOOR
ROBUUSTE EN ZELFREDZAME NATUUR
PARTICULIEREN



OP WEG NAAR HOOGWAARDIGE, ROBUUSTE EN ZELFREDZAME NATUUR

In 2019 startte ARK Rewilding Nederland met het verwerven van gronden in de kern van Het Groene Woud. Landbouwpercelen om precies te zijn, die we omvormden tot zelfredzame natuur. Omdat ARK geen eigenaar blijft, dragen we de gronden na enkele jaren over aan anderen, zoals aan toegewijde particulieren die de natuur een warm hart toedragen.

We ontwikkelden twee manieren die nieuwe eigenaren helpen goed voor de gerealiseerde natuur te blijven zorgen. Het gaat om een Kwaliteitskader en een Kwaliteitsteam. Uitgangspunt is dat de nieuwe eigenaren hun stukje natuur beheren op een manier die recht doet aan waar het allemaal om begon: de waardevolle leembossen in Het Groene Woud behouden en versterken door natuur-

lijke processen te stimuleren. Want natuurlijke processen maken de weg vrij voor – soms zeldzame – wilde dier- en plantsoorten. Aan deze manier van beheren, liggen kwaliteitsprincipes en randvoorwaarden ten grondslag die we graag bij de nieuwe eigenaren onder de aandacht brengen én bij hen willen bevorderen. We zetten ze in deze uitgave voor u op een rijtje.

Zo streven we naar een goede voortzetting van de missie die we zelf in gang zetten: zorgen voor onze natuur zodat deze tot in lengte van dagen hoogwaardig, robuust en zelfredzaam is.

Ger van den Oetelaar
ARK Rewilding Nederland

bundelt hiervoor de krachten met het Groen Ontwikkel-fonds Brabant (GOB), provincie Noord-Brabant, Waterschap De Dommel en terreinbeherende organisaties.

1. HET GROENE WOUD

Het Groene Woud ligt in het stroomgebied van de Dommel, in het midden van de provincie Noord-Brabant. De huidige leembossen van Het Groene Woud liggen grofweg in de gemeenten Sint-Michielsgestel, Boxtel, Meierijstad, Best en Oirschot. Ze behoren tot de meest zeldzame en biodiverse leembossen van Nederland. Ook op Europese schaal staan ze te boek als zeer bijzonder en zeldzaam.

100 HECTARE NATUUR PER JAAR ERBIJ

ARK Rewilding Nederland voegt sinds 2019 elk jaar ruim honderd hectare natuur aan de bossen toe. Hiervoor leggen we letterlijk de grenzen van de bestaande leembossen van onder meer De Geelders, De Scheeken en Velder. Dat gebeurt via het verwerven en herinrichten van (vooral agrarische) gronden die in of bij de bossen liggen. ARK

De leembossen in Het Groene Woud behoren tot de meest bijzondere en zeldzame van Europa.

VEERKRACHT BIEDT TOEKOMST

Zo creëren we in Het Groene Woud meer natuur. Dat sluit naadloos aan bij onze missie om robuuste, zelfredzame natuurgebieden te realiseren waar de natuur zich op eigen kracht (verder) kan ontwikkelen, gestuurd door natuurlijke processen. Wat dit oplevert? Een grote rijkdom aan planten en dieren, natuurgebieden die veerkrachtig en toekomstbestendig zijn, ook – of misschien wel juist – in het licht van de klimaatverandering.



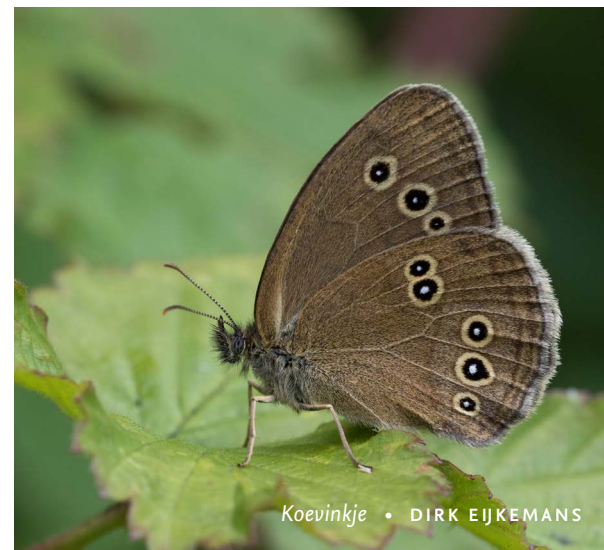
Beeksche Waterloop in het oostelijk deel van De Geelders • ARNO BRAAM



Savendonk • MARC BOLSIUS

1.1 NATUURNETWERK BRABANT

De natuurontwikkeling van ARK omvat de ontwikkeling van leembossen die naadloos aansluiten op Natura 2000-waardige natuurgebieden. Ze beschikken over dezelfde kwaliteiten en dezelfde (potentiële) soortenrijkdom.



Koevinkje • DIRK EJKEMANS

Voor ARK is dat genoeg reden om de bossen en omringende natuur te koesteren, te beschermen en te versterken. In onze 'Landschapvisie De Geelders. Onderbouwing van de inrichtingsplannen en de NNB-herbegrenzing in Het Groene Woud' (2021) staat wat daarvoor nodig is. Belangrijk onderdeel in de Landschapvisie is (zoals de titel al aangeeft) de zogenoemde NNB-herbegrenzing. Die gaat over de realisatie en uitbreiding van het Natuurnetwerk Brabant (NNB). Dit netwerk van bestaande en nieuwe natuurgebieden die met elkaar worden verbonden, moet uitgroeien tot dé robuuste, klimaatbestendige natuurkern waarmee de leembossen voor eeuwig zijn veiliggesteld.

1.2 AFSPRAAK IS AFSPRAAK

Bij de ontwikkeling van natuur werken we samen met belanghebbenden, projectpartners en betrokken overheden. De toekomstvisie, ambities en inrichting van deelgebieden of percelen zijn bovendien altijd afgestemd met aangrenzende eigenaren en omwonenden. In dit Kwaliteitskader leest u wat we als ARK met betrokkenen afspreken over het nu en de toekomst van de leembossen. Eigenaren die deze afspraken met ons maken, committeren zich met hoofd en hart aan de uitgangspunten zoals ze in dit Kwaliteitskader omschreven zijn.

1.3 TIJDELIJKE EIGENAAR

ARK is tijdelijk eigenaar van de percelen die we verwerven. Eenmaal in eigendom richten we percelen in en zorgen we voor het beheer. Na verloop van tijd dragen we de gerealiseerde natuur over aan onze opvolgers, vaak particuliere eindbeheerders.

*Het Kwaliteitskader
en het Kwaliteitsteam
helpen nieuwe
eigenaren goed voor
de leembossen in
Het Groene Woud
te zorgen.*

Dit overdragen doen we met de grootst mogelijke zorgvuldigheid. Want we hebben de juridische én de morele verplichting ervoor te zorgen dat de gerealiseerde natuur blijft bestaan en zelfs nog verder verbetert. Dat geldt ook voor de beoogde natuur- en gebiedskwaliteiten. Hierbij kijken we niet alleen naar de korte termijn, maar vooral ook naar de komende decennia.

1.4 KWALITEIT BEHOUDEN ÉN LATEN GROEIEN

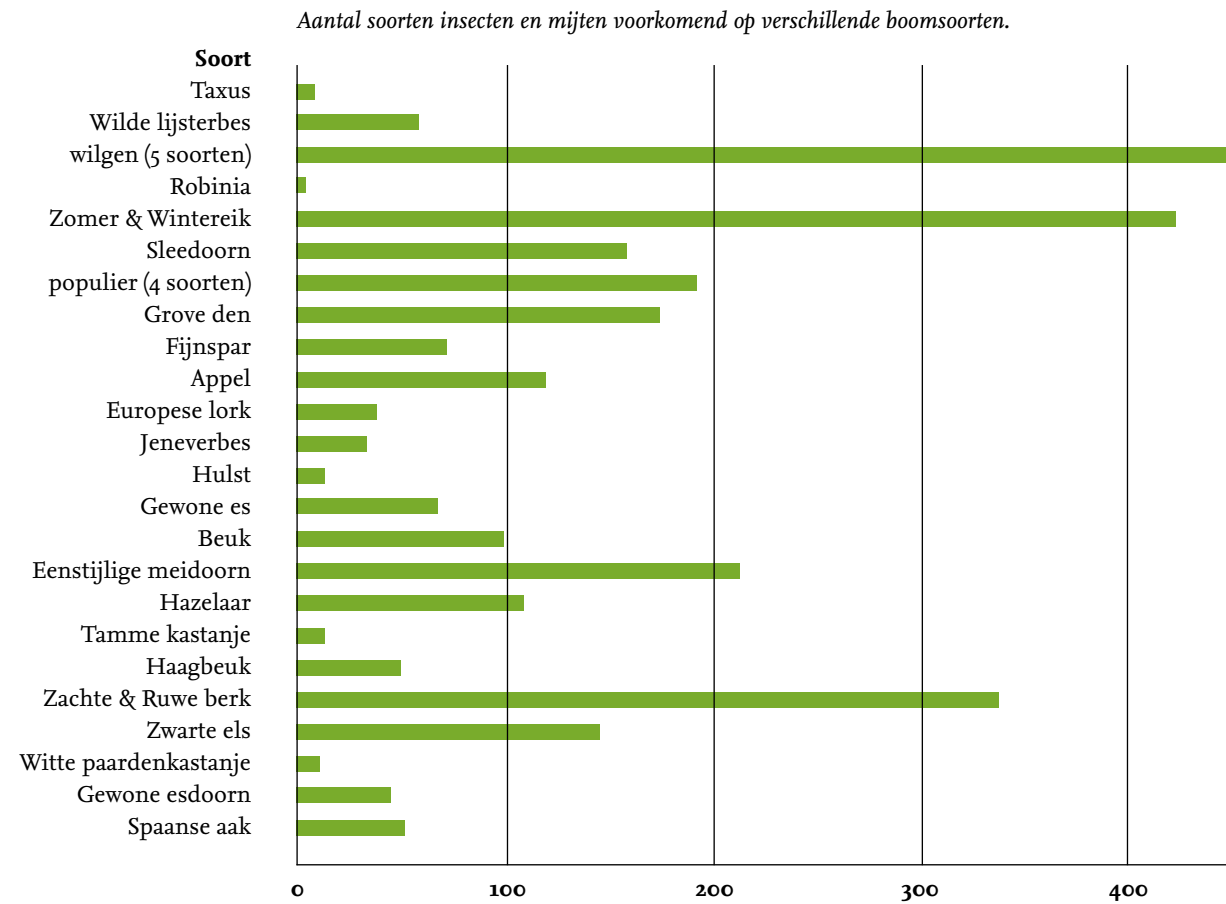
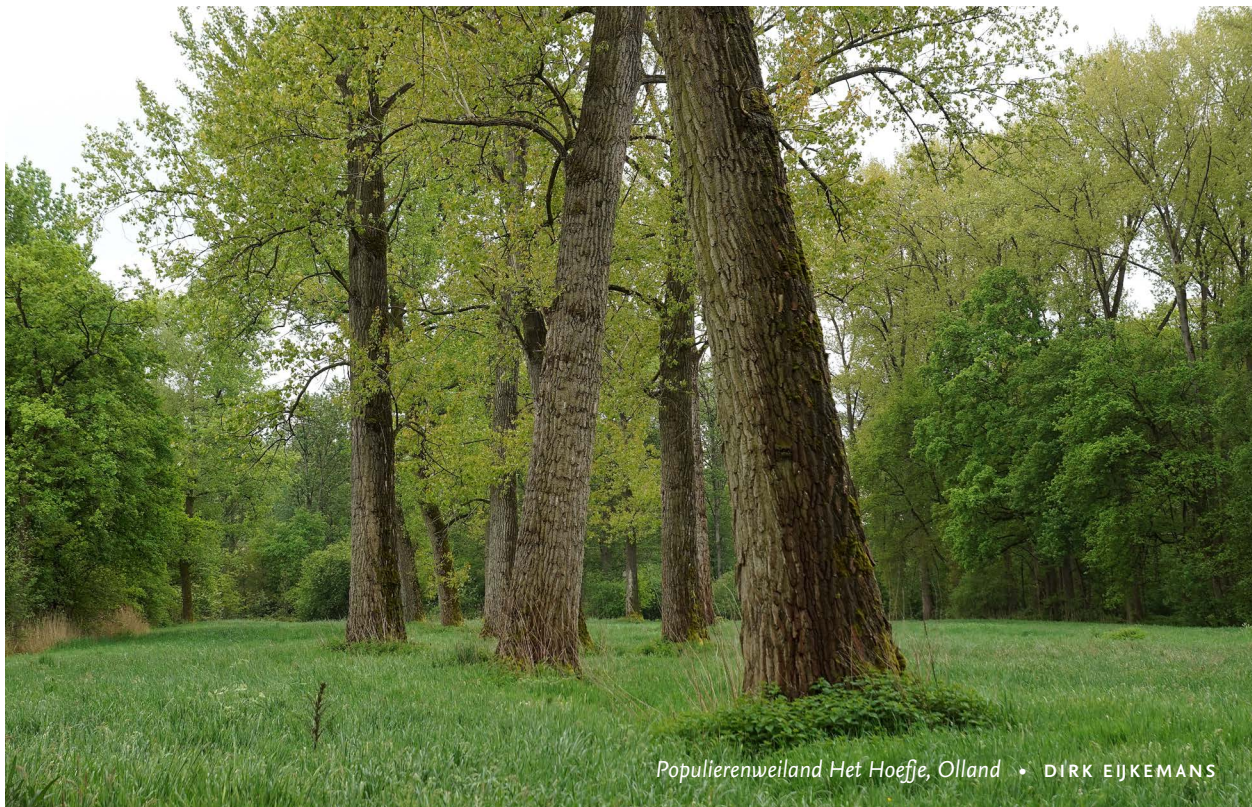
Het zeker stellen van de kwaliteit van de natuur doen we op twee manieren:

- Met een Kwaliteitskader met een helder overzicht van de doelen, uitgangspunten, afspraken en plichten;
- Met een Kwaliteitsteam dat de nieuwe eigenaar ondersteunt en de kwaliteit van het gebied bewaakt.

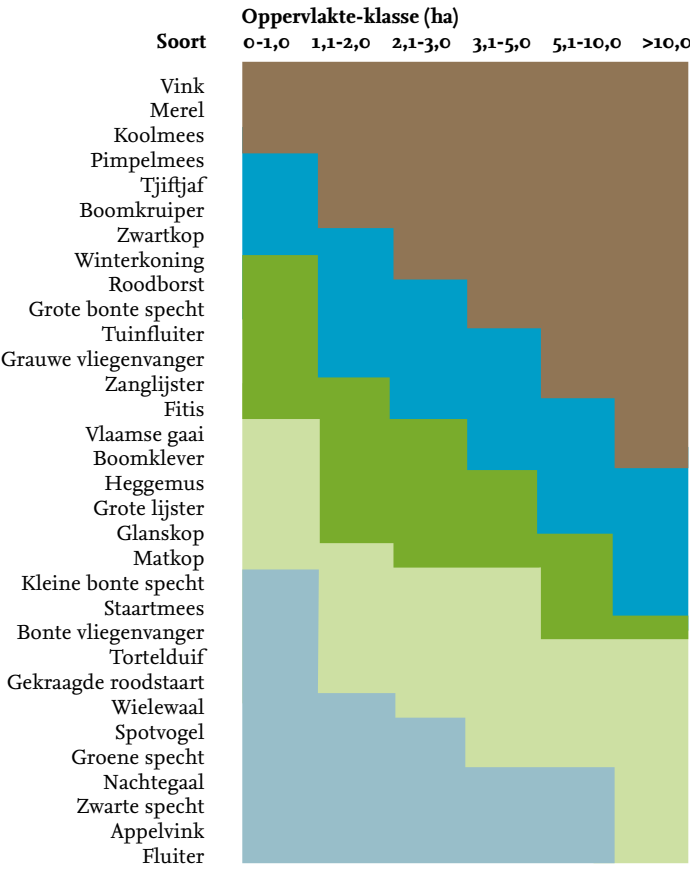
Het Kwaliteitskader en het Kwaliteitsteam helpen nieuwe eigenaren bij het ontwikkelen, gebruiken en beheren van de leembossen in Het Groene Woud.



Safruid • BERT VERVOORT



Hoe groter de oppervlakte van het bos, hoe groter het aantal bosvogelsoorten. Dit schema laat zien hoe groot de kans is dat deze 32 soorten er voorkomen naarmate het bosoppervlak toeneemt.





DE KWALITATIEVE VERPLICHTING (KV)

De afspraken die ARK met eigenaren maakt, worden vastgelegd in een zogenoemde Kwalitatieve Verplichting (KV). De provincie Noord-Brabant ziet er dan op toe dat het beheer van één of enkele percelen in lijn is met de afspraken die bij deze verplichting horen.

KV's zijn waardevol omdat de provincie hier als bevoegd gezag bij betrokken is. Maar de reikwijdte is te beperkt, vindt ARK. Want KV's gaan alleen over het garanderen van een minimaal te realiseren natuurkwaliteit met een 'natuurdoeltype' per specifiek perceel. Daarnaast formuleert een KV alleen in restrictieve voorschriften: ze beschrijft vooral wat niet meer mag om verlies van kwaliteit te voorkomen.

KV's gaan daarmee voorbij aan de onderliggende bedoeling en aan de ambities. Maar ook aan de kwaliteitsprincipes van de natuurontwikkeling en aan het proces dat moet zorgen voor meer biodiversiteit in natuur en leembossen. Precies wat we bij ARK zo belangrijk vinden. Daarom ontwikkelden we, als aanvulling op de KV, een Kwaliteitskader en richtten we een Kwaliteitsteam op.



2. HET KWALITEITSKADER

Dit Kwaliteitskader is het geheugen van het project. Het geeft een overzicht van de ontwikkelingsdoelen, de gekozen uitgangspunten, de gemaakte afspraken én de formele verplichtingen die ARK in de ontwerp-, inrichtings- en startfase van de gebieds- en natuurontwikkeling vastlegde. Het Kwaliteitskader maakt ook duidelijk welke aspecten uit de ontwerpdocumenten, uitvoeringsplannen en verleende vergunningen uit de ontwikkelings- en beheerfase nog steeds relevant zijn.

KIEZEN EN TOETSEN

Het Kwaliteitskader heeft twee functies: enerzijds is het een fundament om keuzes op te baseren. Anderzijds is het een toetsingskader waarmee betrokken omgevingspartijen elkaar kunnen aanspreken op beleidskeuzes, ontwikkelingen in terreingebruik en beheer.

2.1 DE KWALITEITSPRINCIPES

De kern van het Kwaliteitskader bestaat uit drie kwaliteitsprincipes. Deze zijn leidend bij alle keuzes die nieuwe eigenaren nog gaan maken en besluiten die ze willen nemen. De principes verwoorden de ambities en doelen voor het gebied. Bij elk principe horen concrete kwaliteitsafspraken zodat duidelijk is waaraan ontwikkeling, gebruik, beheer en onderhoud moeten voldoen.

Het Kwaliteitskader van ARK is als een estafettestokje: we geven de gemaakte kwaliteitsafspraken door aan de nieuwe eigenaren die in de toekomst verantwoordelijk zijn voor het gebied.



Zelfredzame natuur in De Geelders • RUUD VAN NOOIJEN

KWALITEITSPRINCIPE 1

IN HET GROENE WOUD IS
SPRAKE VAN EEN ONGESTUURDE,
SPONTANE ONTWIKKELING VAN
BOS, BODEM EN NATUUR.
PRIMAIR GEDREVEN DOOR
NATUURLIJKE ECOLOGISCHE
PROCESSEN ZOALS GROEI, VRAAT,
PREDATIE EN SEIZOENSDYNAMIEK.

CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het bereiken van ongestuurde, spontane natuurontwikkeling op basis van kwaliteitsprincipe 1 horen de volgende, concrete kwaliteitsafspraken:

- Eigenaren nemen 'ongestuurd beheer' als uitgangspunt: na overdracht van de gronden wordt er vooral heel veel niets gedaan.
- Eigenaren hanteren een zo natuurlijk mogelijk beheer van grond- en oppervlaktewater. Ze onttrekken zo min mogelijk grondwater en doen niet aan kunstmatige bewatering en kunstmatige ontwatering. Doel is om het water in natte perioden zolang mogelijk vast te houden in het gebied om de sponswerking van de bodem te vergroten.
- Eigenaren voegen, indien mogelijk, actief natuurlijke begrazing toe. Het gaat om begrazing in een lage/beperkte dichtheid op een zo groot mogelijk aaneengesloten oppervlak (minstens 50 hectare). Begrazing gebeurt hier jaarrond, zonder tussenrasters en door geschikte, niet ontwormde grote grazers (paard, rund) in een evenwichtige geslachtsverdeling. De uitvoering van de begrazing op grote eenheden gebeurt door een professionele partij met bewezen kennis en ervaring in natuurlijke jaarrondbegrazing. Hierbij wordt gebruik gemaakt van specifieke rassen (zoals Schotse hooglanders).
- Eigenaren creëren voldoende robuustheid en/of schaalgrootte waarvan ook rustige en stille gebieden onderdeel zijn.
- Eigenaren werken actief mee aan het ecologisch verbinden met andere leembossen. Hierbij kan ARK faciliteren.
- Eigenaren voeren dood hout niet af en beschermen dier- en plantsoorten die van nature in het gebied thuishoren.
- Eigenaren stimuleren maatregelen die in de omgeving nodig zijn in het kader van het Natte Natuurparelbeleid van de provincie.



KWALITEITSPRINCIPE 2

HET GROENE WOUD BIEDT EEN
BETEKENISVOLLE LEEFOMGEVING
VOOR OMWONENDEN EN
BEZOEKERS. ZIJ KRIJGEN HIER
VOLOP DE GELEGENHEID OM
MET DE NATUUR EN AL HAAR
VERSCHIJSLEN IN CONTACT
TE KOMEN.

CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het realiseren van een betekenisvolle leefomgeving op basis van kwaliteitsprincipe 2 horen de volgende, concrete kwaliteitsafspraken:

- Eigenaren zorgen voor vrije toegankelijkheid van hun terreinen als deze groter zijn dan tien hectare. Bij terreinen kleiner dan tien hectare moet beleefbaarheid vanuit de omgeving mogelijk zijn.
- Eigenaren zorgen voor een goede informatievoorziening over het gebied als onderdeel van de natuur (waaronder de leembossen) van Het Groene Woud.
- Eigenaren werken samen met lokale natuurwerkgroepen door excursies en andere activiteiten mogelijk te maken.



Grote clausilia • BERT VERVOORT



KWALITEITSPRINCIPE 3

IN HET GROENE WOUD MOET
TUSSEN TERREINEN, PERCELEN
EN GROTE NATUURKERNEN –
EN DAN MET NAME DE OVERIGE
LEEMBOSSEN IN DE OMGEVING
– VOORTDURENDE UITWISSELING
MOGELIJK ZIJN VAN PLANTEN
EN DIEREN.



Oude zomereik op Velder • GER VAN DEN OETELAAR

CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het realiseren van een voortdurende uitwisseling op basis van kwaliteitsprincipe 3 horen de volgende, concrete kwaliteitsafspraken:

- Eigenaren versterken en onderhouden de landschappelijke verbindingen en voorzieningen.
- Eigenaren maken een vrije uitwisseling mogelijk met aangrenzende gebieden, bijvoorbeeld door hekken of afsteringen te verwijderen.





Klimop in De Geelders • LARS SOERINK

2.2 TE WAARBORGEN RANDVOORWAARDEN

De kwaliteitsprincipes worden hier en daar begrensd door wet- en regelgeving. Daar moeten nieuwe eigenaren rekening mee houden, net als met al verleende vergunningen en reeds gemaakte afspraken. Om te voorkomen dat hierdoor verwarring ontstaat over ontwikkeling, gebruik, beheer en onderhoud maken de meest dominante restricties – de zogenoemde ‘te waarborgen randvoorwaarden’ – onderdeel uit van dit Kwaliteitskader, inclusief de daarbij horende concrete kwaliteitsafspraken.



Zwartblauwe rapunzel • BERT VERVOORT

RANDVOORWAARDE 1

**DIRECTE EN INDIRECTE SCHADE
AAN GEBOUWEN EN GOEDEREN
OP AANGRENZENDE PERCELEN
MOET ZO MOGELIJK WORDEN
VOORKOMEN, GEMINIMALISEERD
OF – INDIEN ONVERMIJDELIJK –
GECOMPENSEERD.**



CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het voorkomen, minimaliseren of compenseren van schade aan eigendommen van anderen horen de volgende concrete kwaliteitsafspraken:

- Eigenaren die actieve beheer- en inrichtingsmaatregelen nemen, waken ervoor dat hogere (grond)waterstanden leiden tot directe schade aan constructie en gebruikswaarde van bestaande opstallen op aangrenzende eigendommen. Dit doen zij binnen de gestelde normen. Calamiteiten zijn hiervan uitgezonderd.
- Eigenaren verwijderen door storm of anderszins spontaan omgevallen bomen op aangrenzende percelen. Bij eventuele schade zorgen zij tevens voor herstel.

RANDVOORWAARDE 2

DE SOCIALE EN VERKEERS-
VEILIGHEID OP DE OPENBARE
WEGEN DOOR EN RONDOM DE
LEEMBOSSEN IS GEWAARBORGD.



CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het garanderen van de sociale veiligheid en verkeersveiligheid op de openbare wegen horen de volgende, concrete kwaliteitsafspraken:

- Eigenaren zullen jacht zoveel mogelijk vermijden en geen actief wildbeheer toepassen op de percelen.
- Eigenaren voeren onderhoud uit langs de openbare wegen die aan hun percelen grenzen ter voorkoming van vallend hout.

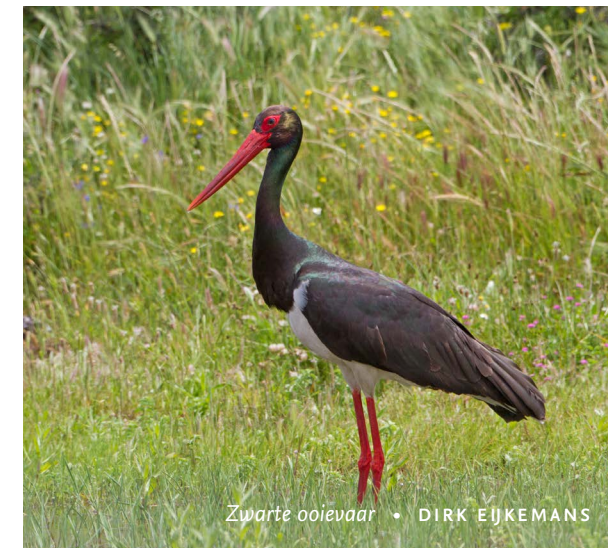
RANDVOORWAARDE 3

DE IMPACT VAN ONTWIKKELINGEN OP DE NATUUR MOET WORDEN BEWAAKT ÉN GEDEELD MET DE OMGEVING.

CONCRETE AFSPRAKEN

Bij het nauwgezet volgen van de impact van de ontwikkelingen en het transparant delen van de uitkomsten daarvan horen de volgende afspraken:

- Eigenaren zorgen voor eenvoudige, weinig-opzichtige informatievoorziening, zodat het landschap niet ontsierd wordt door opvallende borden.
- Eigenaren doen aan eenvoudige monitoring van water, muggen etc. door het bijhouden van een dag- of logboek.
- Eigenaren werken samen met lokale natuurwerkgroepen door excursies en andere activiteiten mogelijk te maken.



Zwarte ooievaar • DIRK EJKEMANS



2.3 OPENSTAANDE AMBITIES

Ambities blijven er altijd. Sterker nog, we móeten ambities voor de toekomst hebben om de kwaliteitsverbetering van Het Groene Woud decennialang voort te zetten. Wij zetten in op vernatten en verbinden. Zoals De Geelders met het Dommeldal, het Elderbroek en Wijboschbroek. Het Dommeldal met de Scheeken. Velder met Heerenbeek... Vernatten en verbinden zijn de meest kansrijke manieren om de rijke plantengroei en hoge biodiversiteit te verbeteren en voor de toekomst zeker te stellen.

*Cruciaal voor
de toekomst:
vernatten en
verbinden.*



3. HET KWALITEITSTEAM

Naast het Kwaliteitskader biedt ARK nieuwe eigenaren nóg een manier die hen helpt de kwaliteit van de natuur vast te houden en verder te verbeteren: het Kwaliteitsteam. Dit team faciliteert de eigenaren. Ook voor het Kwaliteitsteam zijn de afspraken uit het Kwaliteitskader het uitgangspunt.

ARK-KWALITEITSTEAM

Van 2023 tot en met 2025 bestaat het Kwaliteitsteam uit teamleden van ARK die actief zijn in Het Groene Woud. Zij begeleiden de eigenaren vanaf het moment van de overdracht door hen minstens één keer per kwartaal te bezoeken.

Omdat ARK tijdelijk in Het Groene Woud aanwezig is, is ook de aanwezigheid van ons Kwaliteitsteam eindig. We zorgen ervoor dat er een nieuw Kwaliteitsteam paraat staat als we Het Groene Woud verlaten. Dit nieuwe team zal bestaan uit deskundigen, omwonenden en gebruikers zonder direct eigenbelang, maar met een grote betrokkenheid

bij het gebied en de wil zich daarover te ontfemen, in de geest van de natuurontwikkeling zoals we die als ARK zijn gestart en met dit Kwaliteitskader als grondslag.

‘GEMEENSCHAPPELIJK GEWETEN’

Het Kwaliteitsteam ziet erop toe dat het gebied zich de komende decennia conform de doelen en principes ontwikkelt tot een toegankelijk, betekenisvol natuurontwikkelingsgebied. De leden vormen samen het ‘gemeenschappelijk geweten’ van de natuur- en gebiedsontwikkeling. Ze volgen kritisch de nieuwe, verantwoordelijke eigenaar van de grond én de uitvoerende terreinbeheerder. Ze sporen aan tot actie indien nodig en ze ondersteunen waar het kan, bijvoorbeeld op het gebied van monitoring, toezicht en gastheerschap. Het Kwaliteitsteam treedt nadrukkelijk niet op als beheerder van het gebied of van objecten.

Het Kwaliteitsteam helpt eigenaren persoonlijk bij het zorgen voor de natuur, op basis van de geldende principes en conform gemaakte afspraken.



DEZE KWALITEITSPRINCIPES EN HANDREIKINGEN
BEHOREN BIJ DE VOLGENDE NATUURAANKOOP:

Naam koper(s)	
Verkoper	ARK-Rewilding
Gekochte natuurpercelen (kad.)	
Totale grootte	
Naam deelgebied	
Koopdatum	
Handtekening ARK Ger van den Oetelaar	
Handtekening(en) kopers	

COLOFON

Tekst: Ger van den Oetelaar
Redactie: Manon Pel
Vormgeving: Patricia Schoenmakers
Illustraties: Jeroen Helmer
Fotografie: Dirk Eijkemans, Bert Vervoort,
Ruud van Nooijen, Lars Soerink e.a.
Uitgave: ARK Rewilding Nederland
Maart 2023

